

REGÉLŐ.

PESTI DIVATLAP.

KIADJA ÉS SZERKESZTI

GARAY J.

MÁSODIK

November 10. 1842.

FÉLÉV.

TAVASZI UTAZÁSOM EMLÉKVIRÁGAI.

IV.

A' M á t r a .

— — — Szülőföldem! — — —

Megállok még egyszer, 's reád visszanézek.

Ti kékellő halmok! gyönyörű vidékek!

(Berzsenyi.)

Gyorskocsink mindinkább közeledék a' Mátrához; 's valamint a' távolból eleinte kis kék halmoknak látszott hegyek szemünk előtt lassanként emelkedtek, nagyobbodtak: hasonlóan terjedezett ki 's nőtt fel keblemben azon magasabb érzeményvilág' lánczsora is, mely édes szülőföldem — a' Mátra' bájvölgyeihez oly hő vonzalommal csatolja szívemet. A' szülőföld, hol a' költőként: gyöngye korunk' himbója kifejlett, rögös életpályánk' legszebb, legnevezetesebb üdvhelye. Emlékeztünk' visszateremtő hatalma leginkább itt leli fel ismét azon kis aranyvilágot, hol az örömek' napja legtisztábban süte ránk, 's az élet' nehezebb, komolyabb gondjainak terhes föllegeit alig sejtve, világos öntudat 's minden czél nélkül játszadoztuk el a' létnek ekkor leggyorsabban haladó perceit, hol még legfájdalmasabb könnyezésünk is csak olyan volt, mint mosolygó virágon a' hasznos harmat, vagy

esőcsepp, mely a' hamar kiderülő nap által könnyen felszárítatik. A' legelső gyermekkor, midőn még az ártatlanság' hófehér ruháját majd minden mocsok nélkül viseljük, és szerető anyánk' forró csókjaiból szívunk legjobb, legédesebb tápot, midőn még az atyai házban 's szülőföldünk' keskeny határain túl, 's a' buzgóan imádott egeken kívül alig képzelünk más világot, 's az álom és való közt csak párányi különbséget tudunk tenni, — ez a' mi életünk' költészete, mely később egygyedül a' szerelem' tavaszhozával rokonul, — ez a' mi életünk' első és utolsó mennyországa, melyet oly visszavágyólag keresünk az ismeretlen háttér' homályos körében. Légy hát üdvöz általam, szeretett, kedves szülőföld! sorsom téged korán elhagyni kényszerített; de valahányszor bájvidékeden mintegy idegen vándorként átutazva, megpillantalak, ezer áldást tetézek reád, legszebb álmaim, legtisztább örömeim' virágos sírhelyére! — és leginkább azért áldalak, hogy e' vegyes elemű, soknépű hazában engem is magyarnak, e' sokat szenvedett, búskomoly, 's kedvében csak most derülni kezdő keleti nép' tagjának, testvérenek szülél! —

Hazánkat és büszke czimerét három nagy hegy díszesíti: Tátra, Fáttra, Mátra. A két első hideg kebelén 's kopár völgyein nagy részint idegen ajku honosok' laktanyái fehérlenek; csak Mátra' a' mi magyar hegyünk; egyedül ez az, melly jó messzé kiterjedő izmos karjaival hegy-völgyi lakóit legszorosabban, legrokonibb hévvel ölelheti körül, mert népe tiszta magyar törzsből eredt ép sarjadék. Mátránk' hérczei közt, Mátránk' tövében él szétszórtan 's mégis egyesülve az erőteljes palócság, kikben még most is nagy részint híven tükröződik vissza a' magyar nép' ősi élete, mondhatnók éretlen gyermekora. Ki a' palócság' sajátos természet, arczvonásait, lelkületét, erkölceit, elődeikről öröklött, fenmaradt szokásait, hiteiket, 's éneklős, hosszúra nyújtott, 's a' régi magyar írásokat leghívebben tolmácsoló nyelvkiejtésüket 'stb. — figyelemmel vizsgálja, bizonyára meg fog győződni, hogy a' palócz nép' tiszta, vegyületlen eredetisége épen olly kiváló és érdekes, mint a' tiszántúli, síki magyarságé. 'S mindazáltal ezen, bár alant rejtő de nagybecsű nemzeti kincs, eddigelé alig hozaték fel homályos bányájából. Mi valóban még most nem ismerjük minmagunkat, 's önismeret nélkül tiszta, világos nemzeti öntudattal sohasem fogunk birni. Azonban, úgy látszik, legujabb időnkben íróink már már több figyelmet fordítanak hazánk' és népeink' ismertetésére; — 's ezek a' közméltánylatot igen nagy mértékben igényelhetik, kivált ha alaposan, tárgy szeretet- és lélekkel írnak.

Gyöngyösön, azaz tulajdonkép csak szélén, végiben, nagyon kis ideig mulatunk, 's így most helyén kívüli dolog volna, ezen általam igen jól ismert, 's annak idejében megismertetendő derék magyar város felől szólni; — most más egyébről, — különösen gyorskocsinknak Gyöngyöstől Kápolnáig tartott igazi gyors

haladásáról, a' mi ugyancsak nevezetes dolog; mert hazánkban a' gyorskocsik, kivéve a' pest-eperjesit, rendesen bitrolják nevüket; lovaik többnyire lassan döcögve, koczogva, sokszor alig mászva pónyásznak még a' jobb utakon is. Van ugyan egy két fogat, melly kis utját elég sebesen kezdi és végezi, de általában a' Pestről Szepességre és Kolozsvárra vivő gyorskocsik' hibás jelleme: az óvakodó lassu haladás, mi az intézet' tulajdonosai-szolgáinak nagy hasznót hajt, de nem ám az utazónak. A' gyorskocsi Pesttől Kolozsvárig mindössze is alig tesz hátra három mértföldet olly gyorsasággal, mint mindig kellene, — t. i. Gyöngyöstől Kápolnáig. Ez már aztán a' valódi gyorsutazás! Itt hat erős, kitartós magyar ló nem parasztos szokásként neki neki vágatva, de a' legnagyobb sebességgel poroszkálva, szakadatlan, egyforma gyors haladással ügetve üget mint a' bőjtő boszorkányok. Illyenkor aztán nem unalmas a' kocsizás, az utazó alig veszi észre, hogy a' földön jár, 's ha ismeri a' magyar rigmusokat, önmaga által Cserhalom' vitézeire gondol vissza, kikről a' késő utód, a' hir' fia éneklé:

— Nem ló, röpülő sárkány viszi rémesen őket,
Mintha velők hoznák az egész nagy földet, utánok
Mozdul az, 's panaszos porait fölhajlja az égre.

Csak hiába! uton sok függ a' jólovaktól, de még a' jó kocsistól is, kiknek legnagyobb erényül azt szokják tulajdonítani, ha józan, vigyázó, éber, jó gondját viseli a' jószágnak 's mindig egyarányu gyorsasággal hajt. 'S vajjon e' egyszerű erényekkel nem kell-e a' másféle gyeplőket vezető embernek is birnia? 'S ez kivált nálunk, hol nem egyedül a' férfiak, de sok lovagias magyar nő is szeret gyeplőt tartva kocsikázni, 's nyeregben ülve lovagolni, — talán nem helyén kívüli figyelmeztetés. —

Estve volt, midőn Gyöngyös és Kápolna közt illy sebes rohanva utazánk, —

gyönyörű, elfelejthetetlen tavaszi estvel —
 A' Mátra' hosszú zöldkékes hegysora tölgy-
 koszorús sziklafelén és vállain, sötét
 komorsággal tartá a' derült estpir' ró-
 zsa's tengerét, 's mint valami óriási össze-
 zúzó, fölemészto hatalom, lassanként
 széltördösé, 's apró szikrákra morzsolá
 a' kebelére hanyatló nap' sugarait, míg
 végre véres tűzgömbjét is háta mögé lát-
 szék szorítani. A' földnek rendes világho-
 mályosító forgásán kívül csak a' felhő,
 köd, és a' nagy hegyek birkózhatnak meg
 a' támadó és leáldozó nap' erős sugárkar-
 jaival, ennek mosolygó, nyílt arcát,
 reggel és estve leginkább ők takarják el
 önmagukkal megelőzőleg. Valóban a' nagy
 hegyek közti napnyílás és lehajlás kezdő-
 dő és végződő életpályánk' hű képmása.
 Fejletlen gyermekkorunkban létünk' nap-
 ja már ugyan feljött, de sok magas aka-
 dály és gát miatt még nem láthatjuk an-
 nak tiszta, egész képét, 's nem érezhet-
 jük még melegítő sugarait; öreg korunk-
 ban, életünk' alkonyán, midőn újra gyer-
 mekké válunk, hasonló helyzet vár reánk.
 'S valamint nagyobb hegyek, úgy szinte
 nagyobb bajaink közt is hamarabb tűnik
 le a' nap' tűztekéje, alszik el életünk' vi-
 lága mint puszta síkhelyen, létünk' tor-
 nyosult, halmozott bajak nélküli lapályán.
 — Dicső volt olly hosszú nélkülözés után
 olly szép alkonyatot látnom ott, hol életem'
 hajnala nyílt ki; és én az est' nyugalmá-
 val tekintém az így egymással játszó böl-
 cső és sir közti űrnek bizonytalan határa-
 it; felelem nélkül néztem jövőm, 's bár
 mikor bekövetkezhető életalkonyom, ki-
 mulásom' előképét, de forróan ohajtám,
 hogy olly csendes, nyugodt, és szép
 legyen az, mint utamnak ez' ünnepi est-
 véje vala! —

Az est mindinkább szétterjeszté szög
 szárnyait, 's a' nagy Mátrát is pará-
 nyi porszemként enyésztteté el sötétsége'
 tömegében. — Isten hozzád életemnek

szent hegye! — Gyermekkori képze-
 letem' legvégső határa! Akkor én még
 azt hívém, hogy a' villámos felhők, a'
 dühös szélvész, zivatarok, 's a' derű-
 hirdető szelid szivárvány egyedül a' te
 magas kebledből jönnek elő, 's fölöslá-
 sukban isten' teremto hatalmához térnek
 vissza; akkor én még azt álmodám, mi-
 ként a' mesék szerint képzelt aranyhaju
 tündérek, az iszonyatos, lángokádó hét-
 fejű sárkányok, az óriási griff madarak,
 a' parányi Babszem Jankó, a' furfangos
 hamupipőke, az ezüst haju agg királyok'
 három szerelmes leánya, 's a' kalandoros
 szép királyfiak, a' marcsona, vad hara-
 miakkal együtt, egyedül a' te sűrű ren-
 getegid' titkos homályában lakoznak; 's
 nem is tudtam, de sőt nem is akarám sejt-
 leni, hogy túl a' Mátrán hasonló szép és
 nagy hegy létezhetik. — Most már egé-
 szen más szemmel tekintek reád! 's bár
 mindig csodálva tiszteltem a' benned rej-
 tező természeti tüneményeket, és tárgya-
 kat; mégis leginkább azért vonzódom
 hozzád olly forró szeretettel, mert te, csak
 te vagy hazámnak nagy magyar hegye! Te
 kíséred, 's még most is te kíséred leg-
 részvevőbb őrfigyellemmel völgyekbe szo-
 rult nemzetünk' bal- és jósors közti küz-
 déseit, mozgalmait! — Isten hát veled, ha-
 zám' szent hegye! büszke ősi Mátrahegy,
 a' magyar nép' egyik legtisztább sarjadé-
 kának anyailag ápoló szülőföldje, biztos
 lakhelye, és diszesen eltakaró sirhalma!
 messze környéked' népeinek időjárást hir-
 dető természeti gépelye, hazánk' czíme-
 rének méltán legbüszkébb, őseréklyés
 ágazata! én téged' ismét sokáig nem foglak
 látni; 's előtted most is csak úgy mentem
 el, mint alföldünk' nagyszerű kapuja alatt;
 és te nyílt szárnyakkal vezetsz minket
 hegylakó palócz néped' köréből, le a'
 síkra a' tiszaháti magyarsághoz. Még egy-
 szer isten hozzád, éltem' és hazám' szent
 hegye! —

V.

Csürsz' árka.

Titkon borong a' geniusa
A' néma hant felett.

Hevesben közel a' Tiszához, de még ezen innét, főleg a' szántóföldek' szélein még most is igen jól kivehetők a' nálunk híres nevezetes Csürsz' árkanak maradványai. Itt a' földnek rézsült lapálya, részint sima, egyenes, szabályos árkolása, 's e' fennmaradt nyomok' messze kiterjedő, hosszú vonala, világosan bizonyítja azt, hogy Csürsz' árka egykor, bár mi volt légyen is, mindenesetre nagyszerű mesteri alkotmányként állott e' puszta hazában, 's jelenleg illyesmivel nem igen dicsekedhetünk. Tudós és tudatlan embereink sokféleképp vélekednek ez' árokról, de mikori keletkezése, nevének valódi származása, 's mivolta felől semmi bizonyost nem tudhatni, épen úgy mint hazánk' múltjainak majd minden érdekesebb, figyelemre méltóbb dolgairól. De néha a' hozzávetőleg tapogatózó találgatás is többet ér a' semminél; 's azért legyen szabad nekünk is e' kétes tárgy' játszi labdáját fölkapnunk, 's egy kézről a' másikra tovább hajtánunk. — Némellyek azt tartják, hogy ezen árkot, csatornát, sánczot, vagy mit, az avarok' királya, Kurz készítette, 's híre örökítéssel nevét is hozzá csatolá 's népünk' ajka a' Kurzot Csürszszé változtatta át. Mások ismét azt állítják, miként az egykor hazánkat tartományképen birt romai császárok' valamellyike alkotá e' nagy művet, 's a' caesar név népünk által Csürsz- vagy Csürszszel váltaték fel. Sokan pedig azt hiszik, hogy eleink bizonyos hadszerű, 's védelemre alkalmas nagy és mély sánczokul használták azt; 's azért nevezék Csürsz vagy Csösz árkanak, mert örök, csöszök ügyeltek rá, 's czirkáltak körülötte; — természetes, hogy még akkor időben a' csöszök nem csak tengerit és burgonyát, de más

egyebet is őriztek, 's még az időben vitézeink nem futottak ám el a' kukoricza' suhogásától. — Vannak végre, kik úgy vélekednek, miszerint régiebb királyaink, valamellyike ezen árok által akarta összekötni Tiszánkat a' Dunával; de a' mint szomoruan tapasztalhatjuk, mi sem lett e' szép vállalat' kiviteléből. Különösen e' két utóbbi véleménypont alföldi köznépek' mendemondás ajkain sokféle modorban és módosítással forog fenn, 's némelly ezek közül igen érdekes, 's valóban érdemes volna arra, hogy, kivált az eredeti forrásból meríthető írók által közöltetnék; mert a' népmondák gyakran szebb, és igazabb színt viselnek magukon, mint sok komoly történeti kutatgatás. —

Mindebből látni lehet, hogy mi Csürsz' árkáról nagyon keveset, 's valódit, bizonyost épen nem tudunk, 's csak úgy tekinthetjük azt, mint egy óriásnak hitt m' titkos, szóztalan temetőjét, mely ha beszélni tudna, talán őseink' dicsőségét, de az is lehet, hogy gyöngébb oldalát árulná el. Mindenesetre derék egy árok, érdekes egy földhányás! mely annyi ember' esztét 's érzelmét hozá már tévedésbe, 's a' kétség' kinjaival és örömeivel képes faggatni és mulattatni bennünket. A' teremő és romboló sors nem egy illy árkot ása már a' könnyen csalódó emberiség és nemzetek' számára; — 's ki tudja, vajjon a' közmondás: ki másnak vermet ás, magának esik bele, nem teljesült-e rajtunk a' Csürsz' árkaival, mely kopár képű múltjainkat ollyforma sajtáságos költői virággal ékesíté föl, mint a' görögök' mythoszát a' tekervényes labirinth. Mindkettő szép hagyomány; az elme és szív' játékára eléggé alkalmas! —

VI.

Lavotta' életrajzához. — Bera vitéz.

Utítársunk, a' derék hevesmegyei földesur sok érdekest beszélt Csürsz' árka-

ról, de még inkább fölgerjeszté figyelmemet az, mit Lavotta, egykori híres hangszerzőnk' életének egyes jellemvonásaira vonatkozólag monda el, 's főleg Erdélyi barátom, ki e' lapokban Lavotta' életrajzát adá, annyival inkább nagy örömmel hallgatá az érintett közlékeny ur' ismertető beszédét, mert ez tanítványa volt a' jeles zeneköltőnek. — Lavotta életrajzához tehát a' következő figyelemre méltóbb pontokat adhatjuk pótlékkül. — Ő a' szenvedélyes férfiú, atyjával azért hasonlott meg, mert ez azon hölgyet vette nőül, kit ő forróan szeretett, 's e' különös esetből talán valami don Carlosi viszony fejlődheték ki, ha ugyan mostohája' viszont szerelmét bírta volna. — Lavotta szeretett verselni is, 's költői lelkesedése bizonyára nagy befolyással volt szép zeneműveinek alkotására; mert hangszerző magasabb költői ihletés nélkül soha nem fog remekelni.

Lavottának különös sajátágú szokása volt az, miszerint műveit sokszor egészen ellenkező hangjegyekkel írta le, 's így csak egyedül ő tudá azokat eljátszani, mert ismervén orozni szerető pályatársait, vagy talán más okbul, saját szerzeményeire igen féltékeny vala. — Heves megyében néhány uri háznál, több, még eddigelé ismeretlen művei rejteznek; 's valóban parlag zeneművészetünk' gazdagítására nem kis áldozatot tenne az, ki Lavotta' sutban heverő, jelesebb magyar szerzeményeit közrebocsátaná. — Nem is képzelnők, milly nagybecsű nemzeti kincseink szórvaák szét hazánk' több, pókhálós, poros zugaiban. Bizony, bizony, ha olykor a' moly' dulásaitól féltett magyar diszruhákat, 's ősi dicsőségünk' erekleit kiporoztatjuk, nem ártana a' közérdekű, becsebb tárgyakat is napfényre hozni! —

Ut közben szinte hevesmegyei utitársunk sziveskedék bennünket egy, külö-

nös viszontagságokon átesett magyar atyánkfia, — Bara vitézre figyelmeztetni, ki a' még Északamerikában is emlékezetes Józsa György ur' rosz tiszai hidjánál, mint vámszedő akadt szemünk elébe. Ő ugyan is utitársunk' beszéde szerint, a' francia háboruszkodás' idejében eleinte a' magyar, később a' francia, azután a' spanyol, 's végre a' muszka hadsereg' különböző színű zászlai alatt szolgált és vitézkedék, 's érdemei által utoljára is a' vaskorona' rendjét, 's a' hadnagyi tisztséget nyerte el. Bara vitéz illyképen majdnem egész Európát bebarangolván, 's a' folytonos harcok' vészei közt, nagy ország és világjártasságra tett szert, sok jót és szépet tapasztalt, de sok sanyart és viszontagságot is álla ki. Viszályok közt bátor lelkületét, 's még most is megtartott becsületességét egy eset sajátosan jellemzi. Külföldön ugyanis valamelly szerencsétlen ütközet után, Bara vitéz egyik fényes rangu főtisztével, olly sivatag puszta helyre jutott, hogy már már az éhenhalás' végső inségével kelle küzdeniök; a' főtiszt kétségbeesve 's aléltnan rogyott össze; Bara azonban nem veszté el lélekjelenlétét, hátán czipelé előbbre őt, nagy fáradsággal keresgélt és csinált neki némi silány tápot, 's hű ápolása által megtartá életét. Miután később a' mi ősz Bara vitézünk 'sok bajnak utána — csendlakta honába került, — 's vizsályos pályájáról szülőföldének szeretete őt is visszavoná a' Tisza' áldott partjához, valamikép az érintett főtiszt is hazánkba vetődék, 's megtudván élete' egykori megmentőjének közellétét, hivatá ezt magához, hogy hála' fejében illőleg megjutalmazza. Azonban Bara vitéz nemes tettének önrétében e-lég díjt találva, a' főtiszt' kecsgető meghívását elfogadni vonakodék. Nemde, kivált szegény sorsu embernél meglepő jellemvonás! — De az egész ember eredeti érdekes egyén a' 'soktűnk nőtt, köztűnk

maradt^a magyarság' körében, kiket most már vállalkozó, merényes, kalandoros, sanyar és inség közt kitartós, türelmes hősi szellem nem igen bélyegez. A' mi jó Baránk, mint már mondvá volt, jelenleg exhadnagy nyugpénz nélkül, vámszedő csekély fizetéssel, de azért a' vaskorona-rend' viteze 's mintilyen nagy örömét találja abban, haa' vidék' urainak, jóféle bor közt, olykor olykor elregélheti viszáltyos életpályája' érdekes kalandjait.

Vachot Imre.

N É P D A L O K.

I.

Piros alma gömbölyű,
Enyém vagy te gyönyörű;
Piros alma hasadj meg,
Édes rózsám, csókolj meg.

Templom előtt lakom én,
Bíró' lánya vagyok én,
Jár utánam sok legény,
Egy se' kell nekem szegény.

Ha kimész a' paragra,
Vess keresztet magadra;
Jaj bizony nem vetek én,
Magyar *) leány vagyok én.

A' Békés megyei köznép' ajkáról közli
Szakáll L.

II.

Mint a' fehér liliom,
Sugár az én galambom,
Arcza nyíló rózsza-szép,
'S eperajka mézes lép.

Sima kerek homlokát
Piros szalag fonja át;
Szép szeme' villanása,
Két csillag' ragyogása.

Szép is, jó is Juliskám,
Nem kell nekem szebb leány!
Bár hét megyét bejárnék —
Párjára nem találnék.

De ám! nem is csapodár:
Hív hozzám, mint gilipár.
Szíve enyém — 's télére
Kontyot kötünk fejére.

Ur házy György

III.

Furcsa beszéd a' ki mondja,
Hogy leánynak nincsen gondja;
Van biz' annak sok és nagy,
Ha nem hiszed, pogány vagy.

Első gondja van testére,
Hogy ép legyen csontja vére;
Mert ha majdan férjhez megy,
Ép vagy beteg, nem mindegy.

Másik gondja szép hajára,
Gyöngy fogára, honyakára;
Mert ha majdan férjhez megy,
Rút vagy csinos, nem mindegy.

Azlan gondja van szívére,
A' kedélyre, és eszére;
Mert ha majdan férjhez megy,
Kába, vagy bölcs, nem mindegy.

Méltán gondja van kezére;
Né szoruljon senkiére.
Mert ha majdan férjhez megy,
Rest vagy munkás, nem mindegy.

Gondja, szorgos van nevére,
Ne kerüljön hír' nyelvére;
Mert ha majdan férjhez men,
Szép hogy nincs szenny a' nevére.

*) Az alföldön a' népokban magyar vallás annyi, mint reformált vallás.